

ZÁRÓDOLGOZAT

LÓS RÉKA

Gyógy- és fűszernövények - felsőoktatási szakképzés

**Keszthely
2024**

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Georgikon Campus
Kertészettudományi Intézet
Gyógy- és fűszernövények - felsőoktatási szakképzés

**GYÓGYNÖVÉNYEK VESZPRÉM KÖZTERÜLETEIN ÉS A
VESZPRÉMVÖLGYI SÉD-PATAK MENTÉN**

Belső konzulens:	Horváthné Dr. Baracsi Éva egyetemi docens
Készítette:	Lós Réka BDL5IG levelező tagozat
Intézet/Tanszék:	Kertészettudományi Intézet/ Gyümölcsstermesztési Tanszék

Készthely

2024

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés és célkitűzés	4
2	Irodalmi áttekintés	5
2.1	A gyógynövények jelentősége	5
2.2	A dísnövények csoportjai és felhasználásuk	5
2.3	A városiasodás szakaszai	6
2.4	A városi lét jellemzői és javításának lehetőségei	7
3	A vizsgált területek növényanyagának bemutatása	11
3.1	A Séd-patak térségének ültetett növényei	11
3.2	A Séd-patak menti vadon termő növények	22
3.3	Egyéb városi területek növényei	32
4	Vizsgálati eredmények és értékelésük	36
5	Összefoglalás	38
6	A szakirodalom jegyzéke	39

1 Bevezetés és célkitűzés

A gyógynövények napjainkban ismét divatosak lettek, nemcsak a gyógyításban, de a mindennapi alkalmazásban is.

A városiasodás egyre inkább a beépített, lebetonozott területek kialakulását hozta magával, ami miatt a városok lassan élhetetlenné válnak. Ennek oka, hogy a hőmérséklet egyre inkább növekszik a városok központjaiban, s a lakosságnak nincs lehetősége olyan zöldterületen kikapcsolódni, ami megnyugtathatja, kellemes közérzetet biztosíthat számára.

Veszprém ebből a szempontból szerencsés városnak tekinthető, mert rengeteg olyan zöldfelülettel rendelkezik, ahol a lakosság kikapcsolódhat.

Záródolgozatomban a Veszprém közterületein telepített növényeket vizsgálom, különös tekintettel a gyógynövényekre. A vizsgálatom célja, hogy felmérjem, alkalmaznak-e dísnövényként a városban gyógy-és fűszernövényeket. Amennyiben igen, milyen területeken és mely fajtákat ültetik ki.

További célom volt a Séd-patak mentén megtalálható vadon előforduló növények, illetve gyógynövényeket felmérése is.

Dolgozatomban bemutatom a felvételezések során beazonosított növényeket, s kitérek azok felhasználhatóságára és igényeikre, mely utóbbi nagymértékben meghatározza azok közterületeken való alkalmazhatóságát.

2 Irodalmi áttekintés

2.1 A gyógynövények jelentősége

A gyógynövények használata régi időkre nyúlik vissza. Feltehetően már az őskorban is tudták, hogy az egyes növények gyógyító hatással bírnak, mely ismeretekre táplálékkeresés közben jöttek rá (Rápóti és Romváry, 1991). „Az idők folyamán megfigyelhették, hogy valamelyiktől csillapodott a köhögésük, és olyanokra is rátalálhattak, melyek elragcsálása után mély, pihentető álomba merültek” (Rápóti és Romváry, 1991).

Jelenleg is több ezer gyógynövényt ismerünk, melyekről szerzett ismeretek folyamatosan bővülnek. A gyógynövényeket használhatjuk gyógyszerként, gyógyszeripari nyers- és alapanyagokként, jellemzően élvezeti szerekként, például természetes teaszerekként is, emellett dísnövényként való hasznosításuk is terjed napjainkban (Rápóti és Romváry, 1991).

2.2 A dísnövények csoportjai és felhasználásuk

A dísnövények alkalmazása városokban környezetvédelmi szempontból is kedvező, illetve lakossági igényeket is kielégít, ugyanis esztétikai és rekreációs hatásai pozitívak.

A dísnövényeket élettartamuk alapján csoportokba sorolhatjuk. Vannak a lágyszárúak, ezen belül is az egynyáriak, kétnyáriak és évelők.

A fásszárú dísnövények ugyan évelők, viszont a kertészeti gyakorlatban ezt a típust külön kezelik és megkülönböztetnek lombhullató dísfákat, örökzöld dísfákat, lombhullató díszcserjéket és örökzöld díszcserjéket (Takácsné Hájos et. al., 2018).

A dísnövényeket környezeti igény szerint is csoportosíthatjuk, ezen a csoporton belül megkülönböztethetünk szárazságtűrő növényeket, vízigényes vízinövényeket, árnyékot-félárnyékot tűrő növényeket, tápanyag iránt igényes növényeket, fagytűrő növényeket, fagyérzékeny növényeket, illetve melegigényes növényeket (Takácsné Hájos et. al., 2018).

Csoportosíthatunk még javasolt felhasználás szerint is, ebben az esetben például megkülönböztetünk virágágyak beültetésére alkalmas alacsony, vagy magas növényeket, virágágyak szegélyezésére-, szőnyegágyba-, sírok beültetésére és fasorok kialakítására alkalmas növényeket (Takácsné Hájos et. al., 2018).

2.3 A városiasodás szakaszai

Első szakasz a városrobbanás, mely az ipari forradalom hatására következett be. A városok lakossága meglehetősen rövid idő alatt nagymértékben növekedett, mely folyamatot segítette a mezőgazdasági fejlődés is, amely jelentős munkaerő-kibocsátóvá vált. A városiasodás folyamata az USA-ban a 30-as, míg Európában a 60-as években fejeződött be (Mizik, 2018).

A második szakasz a szuburbanizáció volt, mely szakaszban tovább nőtt a város lakossága és a munkaerő áramlás a városokba, viszont a folyamat kissé lelassult. A betelepülés fő célpontjai a kis peremvárosok, vagy elővárosok voltak (Mizik, 2018). A folyamat annak köszönhető, hogy a városokban voltak megtalálhatók az oktatási, egészségügyi, illetve a kulturális intézmények. Emellett a közlekedés is fejlődött, a vasút és gépjárművek elterjedése lehetővé tette ezt a fejlődést (Mizik, 2018). A szuburbanizáció az USA-ban a 60-as évek körül fejeződött be, míg Európában ez a folyamat tovább tartott (Mizik, 2018). Az ipar, a közlekedés és egyéb emberi tevékenységek nagyban módosítják a környezeti folyamatokat (Báthoryné Nagy et. al., 2021). A sűrű népesség miatt a városokban még erősebben jelentkeznek a módosító környezeti hatások, melyek nagymértékű környezetterhelést jelentenek (Báthoryné Nagy et. al., 2021). Minél nagyobb egy város, annál jelentősebbek a városi élet okozta környezeti hatások (Báthoryné Nagy et. al., 2021).

A településfejlődés harmadik szakasza a dezurbanizáció, melynek mozgatórugója volt, hogy az emberek szerettek volna inkább közelebb kerülni a természethez (Mizik, 2018). A dezurbanizáció a gazdaság fejlődésével történhetett meg, ugyanis a sok munkást foglalkoztató gyárak kitelepültek a városokból, ezt a folyamatot dezindusztrializációnak nevezzük. Ebben a szakaszban nőtt az ingázók aránya is (Mizik, 2018).

A negyedik szakasz a re- vagy informatikai urbanizáció, mely modell megalkotásakor a gyakorlatban még nem volt példa, csak egy jövőkép alakult ki (Mizik, 2018). A folyamat hatására és az informatikai fejlődésnek köszönhetően, viszont ismét a városokba áramlik a lakosság, viszont egy újfajta, a modern kor igényeinek megfelelő településrendszert hoznak létre (Mizik, 2018). Ennek a településrendszernek az egyik legfontosabb eleme a rekreációs területek és zöldfelületek kialakítása, melyek növelése elengedhetetlenül fontos.

2.4 A városi lét jellemzői és javításának lehetőségei

2022. január 1-jei adatok alapján Magyarország népsűrűsége 104,15 fő/km². 2019-ben a lakosság 70,5%-a, 2020-ban 70,01%-a városokban, illetve városi közösségekben él (Európa Bizottság, 2023).

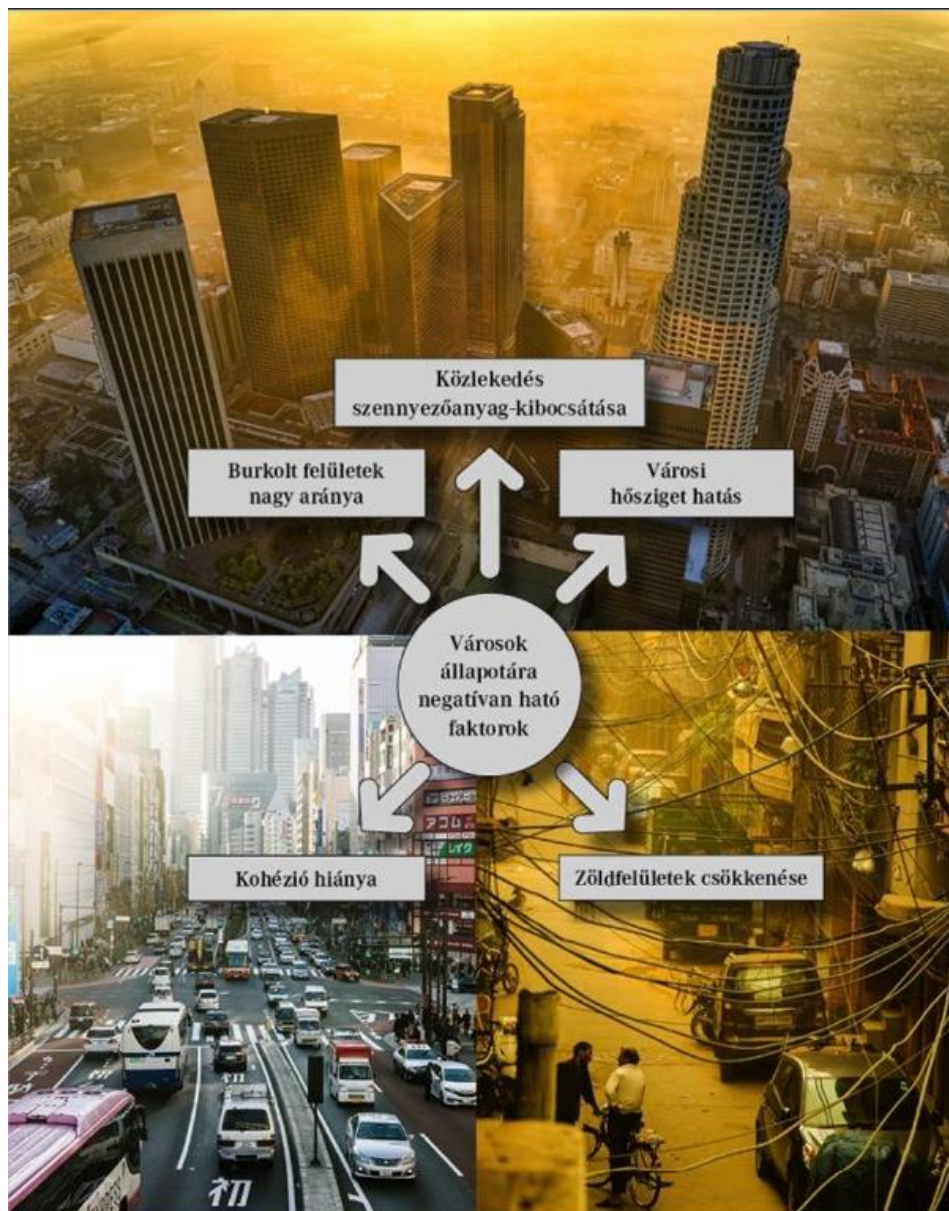
Budapesten és agglomerációjában a teljes népesség közel 30%-a összpontosul. Az elmúlt években tovább erősödött az a folyamat, hogy az ország lakónépessége Közép-Magyarországra, illetve az ország nyugati részére koncentrálódik. Míg a népsűrűség 2022-ben a Dél-Alföldön 66,18 fő/km², addig a fővárosban 3 250,34 fő/km² (Európa Bizottság, 2023).

2021-ben indult egy nemzetközi kampány „Több zöld várost Európának” (More Green Cities for Europe), melynek célja, hogy megnyerje a várostervezőket, ingatlanfejlesztőket, városok döntéshozóit a minél több városi zöldfelület kialakításához és fenntartásához (Agrofórum, 2023.).

Közös fellépésre van szükség, hogy a klímaváltozás és urbanizáció negatív hatásai ellenére is fenntarthatassuk, illetve javíthassunk az életszínvonalat a városokban. A zöldfelületek növényzettel fedett biológiailag aktív felszínek, melyek a városok nélkülözhetetlen elemei (Báthoryné Nagy et. al., 2021). A zöldfelületnek számos pozitív hatása van a biodiverzitásra, a klímára, a levegő minőségére és a jóllétre (Europe Green Cities, 2024). A zöldfelületek továbbá kiemelt szerepet játszanak a települések ökológiai egyensúlyának és a városlakók egészségének, az egészséges városi környezetnek a fenntartásában (Báthoryné Nagy et. al., 2021).

Manapság például Veszprémben egyre több újszerű technológia kerül alkalmazásra, mely kifejezetten növeli a fenntarthatóságot és a biodiverzitást (Báthoryné Nagy et. al., 2021). A városklímát nagymértékben alakítja a burkolattal fedett föld és a rengeteg épület, mivel ezek nagyban eltérnek a természetes felszíntől. A burkolt utcákon a leeső csapadékvíz nem tud hasznosulni, az épületek hővisszaverő képessége teljesen más, mint egy természetes közegé, így ezek a hatások jelentősen alakítják a városok klímáját (Báthoryné Nagy et. al., 2021).

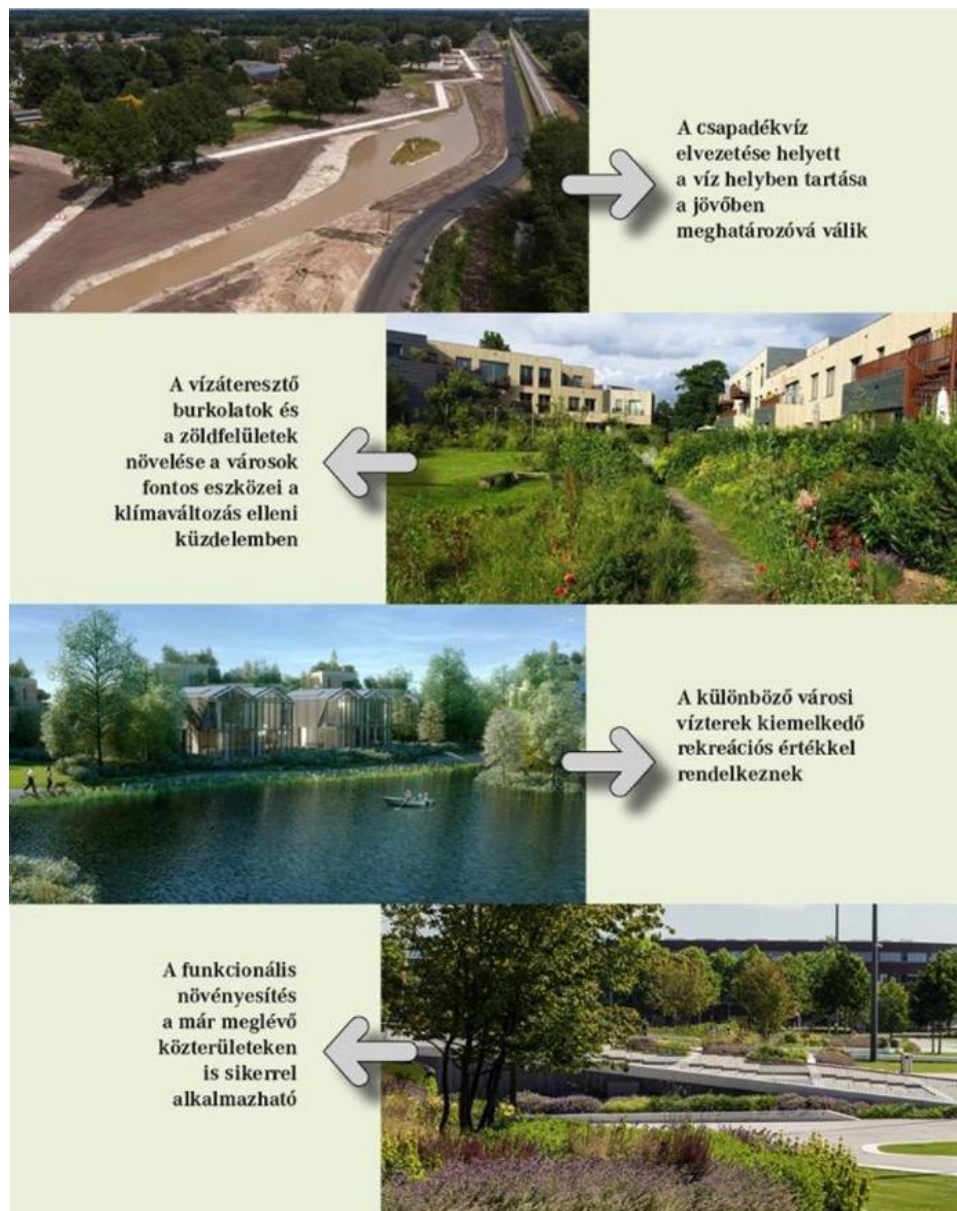
Az 1. ábrán látható, hogy a városok fejlődése és nagysága mennyire megváltoztatja a terület természetes klímáját. Egy nagyvárosban rengeteg helyen alakulhatnak ki hőszigetek, melyek jelentősen növelik a városi hőmérsékletet. Mivel jelentős a városokban a közlekedés, így az abból származó légszennyezés is negatív hatással lehet a lakosság egészségére. Emellett a zöldfelületek csökkentésével a rekreációs lehetőségeket veszik el a város lakosságától, sőt a természet nagymértékű károsítását is elősegítik (Kisvarga és Horotán, 2023).

1. ábra: Városok állapotára negatívan ható faktorkok (Kisvarga és Horotán, 2023)

A negatív hatások mellett, ha a várostervezésnél törekszünk a zöldfelületek megtartására, azok esetleges növelésére, számos pozitív hatással találkozhatunk, ami a lakosság közérzetét is nagymértékben javíthatja. Ilyen példák a csapadékvíz helyben tartása, vízáteresztő burkolatok és zöldfelületek növelése, ezzel felvéve a klímaváltozás elleni harcot, melyről a 2. ábra mutat jó példákat (Kisvarga és Horotán, 2023).

Világszerte nő ugyanis azoknak a városoknak a száma, melyek vezetői felismerték, hogy a zöldfelületnek kimagasló környezet-klímavédelmi, valamint társadalmi-gazdasági szerepe is jelentős (Kisvarga és Horotán, 2023).

2. ábra: A zöldfelületek növelésének pozitív hatásai (Kisvarga és Horotán, 2023)

Számos jó példát olvashatunk, kezdve Párizssal, ahonnan kitiltották a leginkább szennyező járművek behajtását a városközpontba, a Szajna rakpartjáról száműzték az autókat és visszaállították a fák életterét (Kisvarga és Horotán, 2023).

Szöulban 5G-s drónok pásztázzák a légtérrel és mérik a légszennyezettség mértékét a gyárak környezetében, emellett 2030-ra a város 30%-át szeretnék fákkal lefedni, melyet az utak és folyók menti fásítással kezdtek, így „csatornákat” kialakítva, azaz a hűvösebb külvárosi vagy folyóparti levegőt irányítják a városközpontba, amivel csökkentik a hősziget kialakulását (Kisvarga és Horotán, 2023).

Több város felismerte már azt a tényt, hogy a növényközpontú faültetés energia és költséghatékony, emellett a növények megfelelő fejlődése és optimális egészségi állapota révén a lakosság számára is vonzóbb városi életformát alakít ki. A Stockholm-módszert többfelé is alkalmazzák, melynek lényege, hogy úgy ültetik a fákat, hogy azok gyökere megfelelően fejlődhessen, emellett nem egy, hanem több fát is ültetnek a gödrökbe, hogy mikorrhiza kapcsolatot létesíthessenek egymással a növények (Kisvarga és Horotán, 2023).

Hazai jó gyakorlatok közül Hungarogreen díjat nyert 2023-ban a Pünkösdfürdő park, mely Budapest egyik legfrissebb parkja, a kialakításánál fontos szempont volt az ökológiai szemléletű parkkialakítás. A park 7 hektáron terül el, s a biodiverzitás szempontjait figyelembe véve a tervezők nagy hangsúlyt fektettek az odalátogatók kényelmére és kikapcsolódására is. Rengeteg szabadidős és sporttevékenységre alkalmas terület került kialakításra, emellett több, mint 700 fa került telepítésre, emellett cserjék és speciálisan összeállított magkeverékek alkalmazásával nagy virágos réteket hoztak létre a tervezők (Kisvarga és Horotán, 2023).

3 A vizsgált területek növényanyagának bemutatása

Ebben a fejezetben ismertetem a Séd-patak mentén fellelhető növényeket, illetve további közterületeket mutatok be, mint például a Szentháromság-szobor területét, az Erzsébet-ligetet és az Egyetemi Zöld Campust.

3.1 A Séd-patak térségének ültetett növényei

Az alábbi növények voltak fellelhetők a Séd patak völgyi területen (3. ábra) történt látogatásom során. A kialakított ágyásokban levendula (4. ábra), borsfű, közönséges szurokfű, kerti kakukkfű, orvosi zsálya és rebarbara volt megfigyelhető lágy szárúak és félcserjék közül.

3. ábra: Séd-völgy, Jezsuita kolostorok és kertek

(forrás: http://www.veszpremvölgy.hu/index.php?pg=gallery&root_folder)

Levendula fajok – *Lavandula spp.*

Főként a *Lavandula angustifolia* MILL.- valódi levendulával találkoztam a közterületeken található ágyásokban (3. és 4. ábra). A levendula a *Lamiales* (árvacsalán-virágúak) rendjén belül a *Lamiaceae* (ajakosok) családjába, a *Lavandula* nemzetségbe tartozó növényfajok (Bernáth, 2000).

A levendula évelő félcserje (N), mely természetes körülmények között félgömb alakú. A valódi levendula június végén, júliusban virágzik, míg a hibrid levendula kicsit később, július elején kezd virágba borulni és egészen július végéig pompázik (Bernáth, 2000).

A valódi levendula a Földközi-tenger mellékén, Dél-Európában őshonos. Sok meleget és fényt igényel a növény (Rácz et. al., 2012). Kedveli a száraz, mésztartalmú, közép-kötött talajokat. Nedves, vízállásos területeken nem termeszthető. A fiatal növények átvészelik akár a mínusz

10 °C-ot, viszont a kora tavaszi fagyokat megsínylik (Rácz et. al., 2012). Fényigényesek, a fény leginkább befolyásolja az olaj minőségét (Bernáth, 2000).

Elsősorban idegi nyugtatóként használják, valamint idegi eredetű emésztési problémák kezelésére is használatos. A levendula illóolaja fontos illatanyag, illetve hatásos molyriasztó (Csupor, 2015).

A gyűjtött virág drogokat nyugtatószerként használják, alkalmazzák ideges, feszült állapotok, túlterheltség esetén. Jó hatással van az álmatlanság és ideges gyomor és bélpanaszok megszüntetésére és az epeműködésre is hatással bír. Illóolaját a kozmetika és illatszeripar alkalmazza (Bernáth, 2000).

4. ábra: Levendula ágyás a Kolostorkertben és a Szentháromság-téren (saját kép)

Borsfű – *Satureja hortensis* L.

Az 5. ábrán látható borsfű a *Lamiales* (árvacsalán- virágúak) rendjébe, ezen belül a *Lamiaceae* (ajakosok) családjába tartozó faj. Európában ismert és termesztett rokona a *S. montana* L., amely évelő, fűszernövény (Bernáth, 2000).

A borsfű, vagy másnéven borsikafű egyéves lágyszárú (Th) faj. Júniustól szeptemberig virágzik. Színük lilás rózsaszín, vagy fehér. Géncentruma a Földközi-tenger vidéke és Nyugat-Ázsia. Meleg- és fénykedvelő növény, szárazságtűrő képessége jó. Öntözés nélkül is megfelelő terméshozamot ad. Szélsőséges talajok kivételével az egész ország területén termesztethető.

Farmakológiai hatását tekintve illóolaja antimikrobiális hatású, a herba enyhén vérnyomásemelő és szélhajtó. Elősegíti az emésztést (Bernáth, 2000).

Élelmiszerek, ételek, italok, savanyúságok ízesítésére használják, borspótlóként dietikus fűszer. Vérnyomást fokozó teakeverékek alkotórésze. Illóolaját a konzerv- és likőripar hasznosítja (Bernáth, 2000).

5. ábra: Borsfű a kolostorkertben (saját kép)

Közönséges szurokfű – *Origanum vulgare* L.

A közönséges szurokfű a *Lamiales* (árvacsalán-virágúak) rendjén belül a *Lamiaceae* (ajakosok) családjába és az *Origanum* nemzetségbe tartozó faj (Bernáth, 2000). A szurokfű félcserje jellegű évelő növény (H), mely június végétől szeptemberig folyamatosan virágzik. Széles elterjedésű növény, megtalálható Eurázsia mérsékelt és szubtrópusi övezeteiben. Szárazságtűrő, fénykedvelő. Hazánkban a napos, cserjés helyeken, száraz kaszálókon, erdei vágások mentén gyakori (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve antiszeptikus, köptető, nyákoldó és enyhe görcsoldó (Bernáth, 2000).

Számos teakeverék alkotója, légúti és emésztőrendszeri hurutos megbetegedések esetén használható, de nyugtató teakeverékekben is alkalmazzák. Emellett halak, húsok fűszerezésére is alkalmazható. Lepárolt illóolaját szappanokban alkalmazzák antiszeptikus hatása miatt (Bernáth, 2000).

Kerti kakukkfű – *Thymus vulgaris* L.

A kerti kakukkfű a *Lamiales* (árvacsalán-virágúak) rendjébe, a *Lamiaceae* (ajakosok) családjába tartozik. Hazánkban nem honos, viszont van vadon előforduló rokona a mezei kakukkfű (*Thymus serpyllum* L) (Bernáth, 2000).

A kakukkfű évelő, fásodó szárú félcserje (Ch). Májustól júliusig virágzik, a virága fehér színtől a rózsaszínen keresztül a liláig változhatnak (Bernáth, 2000).

Őshazája a Földközi-tenger vidéke, ahol kicsiny gömbformájával, kellemes illatával a mediterrán táj jellegzetes növénye (Bernáth, 2000).

Meszes, termékeny, jó vízáteresztő képességű talajokon fejlődik megfelelően, míg a vízállásos talajokat rosszul tűri. Kedveli a mediterrán klímához hasonló éghajlatot, vagyis melegkedvelő, fényigényes és a déli lejtőkön díszlik a legszebben. Fagyzugos területeken kifagyhat (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve köptető, görcsoldó és antibakteriális hatása miatt használatos. Köhögéscsillapító gyógyszerek alapanyagaként, illetve diuretikus és féreghajtó hatása miatt fontos (Bernáth, 2000). Antibakteriális hatása miatt az illóolaja szájvizek gyakori alkotórésze (Csupor, 2020).

Galenuszi készítmények alapanyaga, alkoholos oldata bőrgomba elleni ecsetelőszer. Illóolaja bélféregűző szerként (timol) használható. Drogját alkalmazza az illatszer és likőripar is. Jellegzetes íze miatt húsok fűszerezésére is használják (Bernáth, 2000).

Orvosi zsálya – *Salvia officinalis* L.

A 6. ábrán látható orvosi zsálya a *Lamiales* (árvacsalán-virágúak) rendjébe, a *Lamiaceae* (ajakosok) családjába tartozó évelő félcserje (N). Május végétől július közepéig virágzik, a párta színe ibolyáskék, rózsaszínű vagy fehér (Bernáth, 2000).

Őshazája a Földközi-tenger északi partvidéke, ott a karsztos hegyvidéken tömegesen megtalálható vadon is (Bernáth, 2000).

Melegigényes, szárazságtűrő. A legtöbb talajon sikerrel termesztethető, de fejlődésük kezdeti szakaszában vízigényesek. Szereti a jó levegőzöttségű, gyorsan melegedő, középkött talajokat (Bernáth, 2000).

Teája belsőleg diszpepsziás panaszok enyhítésére alkalmazható (Csupor, 2020). Felhasználását tekintve javasolják pajzsmirigy fokozott működése és az idegrendszer kiegyensúlyozatlan állapota következtében fennálló fokozott izzadás ellen. Gyógyfürdők készítésére aranyérbántalmak esetén is alkalmazható (Bernáth, 2000).

Túladagolás vagy hosszan tartó kezeléskor az illóolaj tujontartalma mérgezési tüneteket okozhat, mint, például a szapora szívverés, szédülés, epilepsziás görcsök (Bernáth, 2000).

6. ábra: Orvosi zsálya a kolostorkertben (saját kép)

Rebarbara – *Rheum spp.*

Két fajtáját különböztetjük meg, az orvosi és a tenyeres rebarbarát (7. ábra). Mindkét faj a *Polygonales* (keserűfűvirágúak) rendjébe, a *Polygonaceae* (keserűfűfélék) családjába tartozik (Bernáth, 2000).

Évelő (H) lágyszárú, nagytermetű növény. Májusban és júniusban virágzik, az első és második évben csak tölevélrózsát fejleszt, a harmadik évtől pedig virágszárat is. Őshazája Ázsiában Kína és Tibet határvidéke (Bernáth, 2000).

A két faj környezeti igénye megegyezik, a kihajtást követően a kései fagyokat is jól tűri. Csíranövényei viszont -5°C -on károsodnak. Vízigényesek, de nem kedvelik a vízállásos területeket. Talajjal szemben nem igényes (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve dózistól függően székletfogó vagy hashajtó.

Külsőleg antibiotikus és helyi gyulladáscsökkentő. Magas oxálsavtartalma miatt vesebetegségben és egyéb húgyúti problémákban szenvedők számára a rebarbara kontraindikált (Csupor, 2020).

Kis adagban adsztringens hatású, hasmenés ellen, keserű ízénél fogva pedig étvágyjavítóként alkalmazzák. Nagy adagban hashajtó hatású. Hosszan tartó alkalmazása során hozzászokás alakulhat ki (Bernáth, 2000).

7. ábra: Rebarbara a kolostorkertben (saját kép)

A Kolostorkerti ágyások növényanyagából fák és cserjék is megtalálhatók a Séd-patak völgyében. Ezek például a kislevelű hárs, a cserszömörce, a közönséges dió, a vadgesztenye, a fehér fűz, a fekete nyár, fenyők, platánfa, som.

Hársfajok – *Tilia spp.*

Kislevelű hárs volt megfigyelhető a Séd-patak menti völgyben (8. ábra). A kislevelű hárs a *Tilia* nemzetség a *Malvales* (mályvavirágúak) rendbe, a *Tiliaceae* (hársfélék) családba tartozik (Bernáth, 2000).

A hársfajokról általánosságban elmondható, hogy fás növények, lombhullatók, magas növésű, terebélyes lombkoronájú fák (MM). A kislevelű hárs június második felében virágzik (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve izzasztó, fokozza a szervezet nem fajlagos védekezőképességét, enyhe nyugtató hatással bír (Bernáth, 2000).

A kislevelű és nagylevelű hárs virágdrogja fontos gyógyászati célokat szolgál, ugyanis meghűléses megbetegedések esetén önállóan, vagy teakeverékekben alkalmazzák köptető és nyálkaoldó hatása miatt (Bernáth, 2000).

A hársfajok fatestének elszenesítésével nyerik az orvosi szén egyik fajtáját, melyek belfertőzések, bélgázok megkötésére alkalmazhatók, illetve bőrápoló kozmetikai készítmények alapanyaga (Bernáth, 2000).

8. ábra: kislevelű hárs (saját kép)

Cserszömörce – *Cotinus coggyria* Scop.

A *Rutales* (rutavirágúak) rendjébe az *Anacardiaceae* (szömörcefélék) családjába tartozik a 9. ábrán látható cserszömörce. Értékes honos cserje (M), körülbelül 2 méter magas. Levelei ősszel színváltásra hajlamosak. Apró sárgás virágai júniusban nyílnak, meddő virágai adják díszítő értékét, melyek tollas, szőrös liláspiros, rózsaszínű vagy halványzöld színben pompáznak (Bernáth, 2000).

9. ábra: Cserszömörce a kolostorkertben (saját kép)

Dél-eurázsiai flóraelem, őshazája a mérsékelt égöv melegebb zónáiban, Európától Kínáig terjed. Hazánkban a Balaton-felvidéken tömegesen fordul elő. Napfény és melegkedvelő, a szélsőséges szárazságot is jól viseli. Hidegtűrő képessége nagy. Karsztbokor erdőink, meszes dolomit kopárok karaktercserjéje (Bernáth, 2000).

Kivonatát a szájnyalkahártya gyulladásának enyhítésére alkalmazzák (Csupor, 2020).

Teája és más készítményei például szeszes kivonatai szájöblögetésre használhatók, gyulladás- és fogíny sorvadás gátló hatása miatt. Szeszes kivonata helyi vérzéscsillapító. Ülőfürdő alkotórésze, aranyér kezelésére alkalmazható (Bernáth, 2000).

Bőripari nyersanyag, a finom bőrök cserzésére alkalmazták/alkalmazzák. Száraz rézsük megkötésére is alkalmas, emellett őszi lombszínéződése díszítő értéke miatt is többen telepítik (Bernáth, 2000).

Közönséges dió – *Juglans regia* L.

A *Juglandales* (diófavirágúak) renden belül a *Juglandaceae* (diófafélék) családjába tartozik. A 10. ábrán látható dió nagyra nő, világosszürke kérgű, ritka lombkoronájú, váltivarú egylaki phanerophyta (Ph-MM) faj. Április-májusban virágzik (Bernáth, 2000).

Meleg és mérsékelt nedves talajviszonyokat igénylő növény. Hazánkban ültetvényekben, sor- és díszfaként fordul elő.

Farmakológiai hatása külsőleg és belsőleg gyulladáscsökkentő (antibakteriális, antifugális). Összehúzó, enyhén fertőtlenítő hatása miatt bélhurut, hasmenés elleni teák alkotórésze. Sebgyógyító hatását a népi gyógyászat régóta alkalmazza. A juglon átalakulási termékeit használja fel a kozmetikai ipar hajfestékek, napozóolajok előállításánál.

A magból sajtolt zsírsavakban gazdag, érlelmeszesedés megelőzésére szánt étrend alkotóeleme (Bernáth, 2000).

Az éretlen terméseket, a termések zöld részét a likőripar is felhasználja. Fája kiváló ipari fa, gyümölcse csemege és élelmiszeripari alapanyag (Bernáth, 2000).

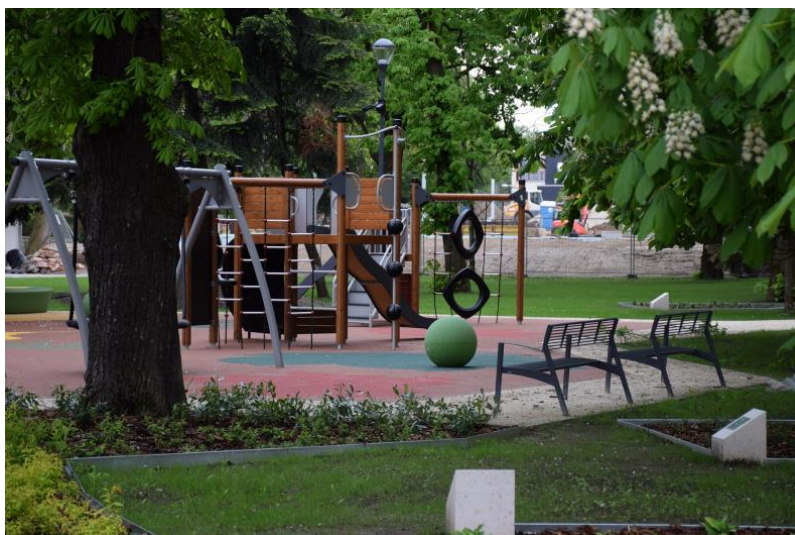
10. ábra: A közönséges dió a Kolostorkertben (saját kép)

Vadgesztenye – *Aesculus hippocastanum* L.

A *Sapindales* (szappanvirágúak) renden belül a *Hippocastanaceae* (bokrétafélék) családjába tartozik. A vadgesztenye (11. ábra) 30 méternél is magasabbra növő lombhullató fa (MM). Kérge eleinte szürkésfekete, vékony lemezekben leváló. Májusban virágzik, szíromlevelei fehérek, a tövükön sárga, majd pirosló folt található rajtuk (Bernáth, 2000).

Hazája a déli Balkán és Elő-Ázsia. Előfordul a Kaukázusban, Perzsián át egészen Észak-Indiáig. Európában díszfaként, kertekben, parkokban, útsorfának ültetik. Sűrűbb állományokon az aljnövényzet kipusztul a levelekből és a termésekből kioldódó glikozidok hatására (Bernáth, 2000).

Éghajlati tényezőkkel szemben nem különösen igényes. Mezofita körülmények között fejlődik a legszebben, télen az erősebb fagyokat is kibírja. Fényigényes és érzékeny a talaj sótartalmára. A nagyvárosok erősen szennyezett levegőjét és a nyári száraz meleget nem tűri, ilyenkor sárgulni kezd a levele (Bernáth, 2000).

11. ábra: vadgesztenye az Erzsébet-liget területén

(forrás:<https://8200.hu/index.php/hirek/helyi-hirek/item/7374-hivatalosan-hetfon-nyitjak-meg-veszprem-uj-zold-szinfoltjat>)

Farmakológiai hatását tekintve a magdrog a kapilláris erek tágulatát csökkenti, adstringens hatású, a kéreg az érfal ellenálló képességét növeli, az UV-sugarakat elnyelve bőrvédő hatású (Bernáth, 2000). A krémek, kenőcsök a vénás panaszokon túl zúzódások gyógyítására is használhatók (Csupor, 2020).

A magból készített készítmények alkalmasak vérértágulatok okozta ödémák, trombózis, visszeres lábfekély, vizenyők, hemorroidok megszüntetésére. A magjából zsírosolaj nyerhető, ami étkezésre is alkalmas. Kéregdrogot a népigógyászat kelések, bőrbántalmak ellen

használta. Ma a belőle kivont eszkulint elsősorban külsőleg összehúzó szerként alkalmazzák, illetve több napolaj- és naptejkészítményekben szerepel (Bernáth, 2000).

A korszerű gyógyászatban főként a visszér elleni készítményekben használják (Bernáth, 2000).

Fehér fűz – *Salix alba* L.

A fűzek a *Salicales* (fűzvirágzatúak) rendjén belül a *Salicaceae* (fűzfélék) családjának tagja. A *Salix* nemzetségben nagytermetű fák, cserjék, törpecserjék egyaránt találhatóak. A hazai fűzfajok, mint például a fehér fűz (12. ábra) lombhullató fák vagy nagytermetű cserjék, illetve cserjék. Hazánkban természetes társulásokban, illetve telepítve 15-20 fűzfajjal találkozhatunk (Bernáth, 2000).

A fűzek nagy nedvesség és fényigényűek. Jelentős részük folyópartok hordaléktalaján él. Hőigényük és vegetációs idejük eltérő. A fatermetű fajok melegkedvelők, a cserjék mérsékelt melegigényesek, a törpefűzek pedig jellemzően kis hőigényűek (Bernáth, 2000).

A fűzfakéreg elnyújtottabb fájdalomcsillapító hatású, mint a szintetikus fájdalomcsillapítók (Csupor, 2020).

A kéregdrog főzetét reumás betegek kiegészítő kezelésére használják, a drog reumaellenes teakeverékek, fitoterapeutikumok, gyulladáscsökkentő és fájdalomcsillapító készítmények alkotórésze. A szalicilátokat a gyógyszeriparban ma már szintetikus úton állítják elő (pl. Aspirin) (Bernáth, 2000).

12. ábra: Fehér fűz a Séd-patak menti völgyben (saját kép)

Fekete nyár – *Populus nigra* L.

A fekete nyár a növényrendszertan szerint a nyár (*Populus*) nemzetségbe, a *Salicales* (fűzvirágzatúak) rendjébe, a *Salicaceae* (fűzfélék) családjába tartozik.

A nyár nagytermetű (MM), 25-30 m-es őshonos, kétlaki, szélbeporzású faj. Csüngő barkavirágzata lombfakadás előtt márciusban-áprilisban nyílik (Bernáth, 2000). Drohként használatos rügyeit akkor kell gyűjteni, mikor éledezni kezd a természet (Nagy, 2004).

Eurázsia, Észak-Afrika a hazája, Magyarországon főleg az Alföldön gyakori, de utak mentén sorfának és ipari célra telepítve szinte mindenhol megtalálható. Fényigényes és általában az üde talajt, a vizek partjait kedveli (Bernáth, 2000).

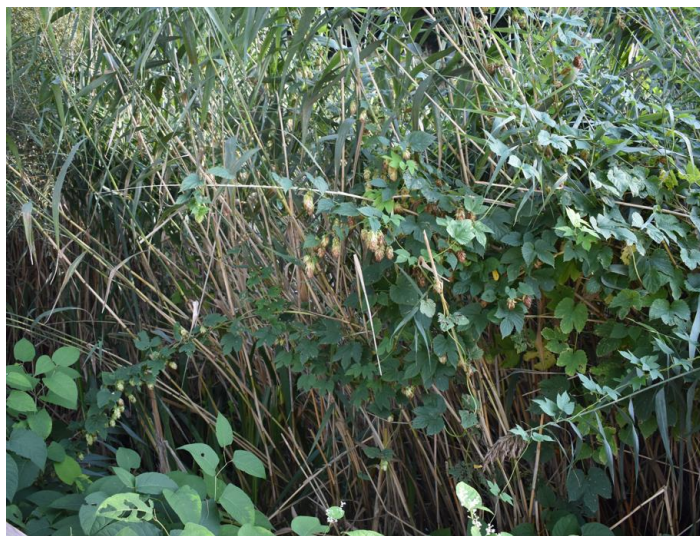
Teájának fájdalomcsillapító hatása van, felfázás esetén is alkalmazható. Rügyéből készült kenőcs javítja az ekcéma kellemetlen tüneteit (Nagy, 2004). Kérge és levele prosztatagyulladás és nagybodás következtében fellépő vizezési nehézségek kezelésére használt készítmények alkotója (Bernáth, 2000).

Komló – *Humulus lupulus* L.

A 13. ábrán látható komló az *Urticales* (csalánvirágúak) rendjének a *Cannabaceae* (kenderfélék) családjának a tagja. A komló 5-10 méterre felkúszó, jobbra csavarodó szárú, évelő kétlaki növény (H). Mérsékelt égövi növény, 7,5-8,5°C évi középhőmérsékletű területeken termesztendő. Fényigénye a kihajtástól a tobozok kifejlődéséig 1600-1700 napfényes óra. Vízigénye a vegetációs periódusban 550-600 mm, legnagyobb vízigénye a május-júniusi időszakban van, a virágképződés és tobozfejlődés idején (Bernáth, 2000).

Ízkorrigensként az élelmiszeriparban ma is alkalmazzák. Elsődlegesen a központi idegrendszeri panaszokra használják, ezen kívül a gyógyászatban keserű íze miatt étvágyjavítóként is alkalmazható (Csupor, 2015).

A komló keserűsavai adják a sör jellegzetes kesernyős ízét és zamatát. A drog a gyógyszeriparban nyugtató és vesetisztító teakeverékek alkotórésze (Bernáth, 2000).

13. ábra: A komló hajtásai (saját kép)

3.2 A Séd-patak menti vadon termő növények

A Séd-patak mentén természetes élőhelyükön az alábbi gyógyhatással bíró növények voltak találhatóak: az árva csalán, a lándzsás útifű, nagy csalán, mezei cickafark, erdei mályva, vérehulló fecskefű, közönséges bojtorján, vadrózsa, aranyvessző, mezei katáng.

Mezei cickafark – *Achillea collina*

Veszprém területein dísznövényként telepítik a jószagú cickafark (14. ábra) növényfajt (*Achillea filipendulina*), melynek rokona a gyógyhatással rendelkező mezei cickafark (*Achillea collina*). A mezei cickafark előfordul a Séd-patak völgyében természetes környezetben. A mezei cickafark az *Asterales* (fészekvirágzatúak) rendjébe, az *Asteaceae* (fészekvirágzatúak) családjának *Asteroideae* (csövesvirágúak) alcsaládjába tartozó faj (Bernáth, 2000).

A cickafark évelő, lágú szárú növény (H). Gyakorlatilag nincsenek kórokozói, kártevői (Rácz et. al., 2012).

Virágzata apró fészkekből összetett, sátorozó buga, a párta fehér és júniustól késő őszig virágzik. Előfordulása csaknem egész Közép- és Dél- Európában, Kelet-Ázsiában, Észak-Afrikában elterjedt. Hazánkban is honos, előfordul utak mentén, rudeális és parlagterületeken, napos legelőkön, kaszálókon (Bernáth, 2000).

Változó környezeti feltételek között megtalálható, meleg, napos fekvésben kedvezően fejlődik és dúsán virágzik (Bernáth, 2000).

Kivonatát emésztőszervi és menstruációs görcsök enyhítésére alkalmazzák. Teaként étvágytalanság kezelésére is használható. Jellemző mellékhatásai nincsenek, viszont közepesen allergizáló növényként tartják nyilván (Csupor, 2020)

Felhasználását tekintve a cickafarkteát használják gyomorfekélyben, bélhurutban, továbbá étvágyjavítóként. Főzetét csecsemők fürösztésére, ekcémák kezelésére alkalmazzák. Illóolajából azulénes bőrpoló kenőcsöket készítenek. Német nyelvterületeken a leveleit saláták fűszereként is fogyasztják (Bernáth, 2000).

14. ábra: jószagú cickafark és a Séd-patak mentén megtalálható mezei cickafark
(forrás: bal oldal: <http://www.veszpremvolgy.hu/index.php?pg=menu&id=25>, jobb
oldal: saját kép)

Árva csalán – *Lamium album* L.

A *Lamium* nemzetség a *Lamiales* (árvacsalán-virágúak) rendjébe, a *Lamiaceae* (ajakosok) családjába tartozik. Eurázsiai flóraelem, hazánkban gyakori a középhegységeken, főleg erdők szélén, bokros helyeken, kerítések mentén, üde gyomtársulásokban (Bernáth, 2000).

Évelő növény (H), májustól kezdve virágzik, a termőhelytől függően sokszor szeptemberig (Bernáth, 2000). A lomberdő klíma hőháztartási és mérsékelt üde vízháztartási viszonyai között terem, nincs meghatározott igénye a talajjal szemben (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve enyhe vízhajtó és köptető hatású (Bernáth, 2000).

A népi gyógyászatban jóindulatú prosztatamegnagyobbodás következtében fellépő vizeleti zavarok esetén alkalmazzák, ritkábban alkalmazzák légúti hurutos megbetegedések kezelésében is. Külsőleg a föld feletti virágos hajtásokat fürdők formájában alkalmazzák végbéltáji vagy bőrgyógyászati gyulladásokban (Bernáth, 2000).

Útifűfajok – *Plantago* spp.

Útifű fajok közül a lándzsás útifűvel (15. ábra) és a nagy útifűvel találkoztam a Kolostorkerti látogatásom során. Az útifűvek a *Scrophulariales* (tátogatóvirágúak) rendjébe és ezen belül is a *Plantaginaceae* (útifűfélék) családjába tartoznak (Bernáth, 2000).

A lándzsás útifű és a nagylevelű útifű fajok évelő növények (H). Előfordulásukat tekintve ma már kozmopolita fajoknak tekinthetők. Hazánkban előfordulásuk gyakori. Réteken, legelőkön,

füves helyeken élnek. Szélsőséges területeken is megteremnek, mint például a futóhomok, vagy a vízállásos területek (Bernáth, 2000).

Útifűdrogok enyhe székrekedés, hasmenés esetén alkalmazhatók, emellett székletlazító hatása jól hasznosítható aranyér, terhességi székrekedés esetén is (Csupor, 2020).

Az útifűfajok levelének présnedve, vagy a hideg vízzel készült kivonata egyes kórokozó baktériumok fejlődését gátolja. Sebgyógyító hatással bír. Használható aranyeres bántalmak ellen, míg teáját és a drogból készült szirupot szájüreggyulladás, köhögés és rekedtség esetén javasolják (Bernáth, 2000).

15. ábra: A lándzsás útifű (saját kép)

Nagy csalán – *Urtica dioica* L.

Az *Urticales* (csalánvirágúak) rendjének, ezen belül az *Urticaceae* (csalánfélék) családjának tagja. A nemzetségből még az *Urtica urens* L. (egyéves aprócsalán) amit gyógynövényként használnak.

Évelő, lágyszárú (H) kétlaki faj, hazánkban május végétől szeptemberig virágzik, magját júniustól októberig érleli (Bernáth, 2000).

Géncentruma Eurázsia, hazánkban kozmopolita flóraelem, de leginkább árterületeken erdei vágásokban, vízparti ligetekben, emberi települések közelében fordul elő. Nedves, üde területeken található, tápanyagban gazdag és enyhén meszes talajokat kedveli. Nitrogénjelző növényként ismeretes (Bernáth, 2000).

Rostnövényként a textilipar használja, de alkalmazható élelmiszernövényként és takarmánynövényként is (Csupor, 2020). Hajnövesztő hatása miatt hajszeszekben is alkalmazzák (Csupor, 2020).

Gyógyászatban vizelethajtóként, vértisztítóként alkalmazzák, ezen kívül reuma, köszvény kezelésére is használják.

Főzeléket is készítenek belőle, illetve állatok takarmányozására is használják. Biotermesztésben kivonatát gombás betegségek és rovarok elleni védekezésnél használják. Iparban a klorofill-előállítás nyersanyaga. A gyökérdrogot a dűlmirigy gyulladásban és jóindulatú hámdaganatokban eredményesen alkalmazhatják, több gyógyszer alkotórésze (Bernáth, 2000).

Pongyola pitypang – *Taraxacum officinale*

A pongyola pitypang szintén megtalálható a Séd-patak mentén (16. ábra). A faj az *Asterales* (fészekvirágzatúak) rendjébe, az *Asteraceae* (fészekvirágzatúak) családjába, ezen belül a *Cichoriodeae* (nyelvesvirágúak) alcsaládjába tartozik (Bernáth, 2000). Hazánkban a vadon élő gyermekláncfű évelő (H), törózsás növény. Fészekvirágzattal rendelkezik, mely áprilisban virágzik. Közép- Kelet- és Dél-Európában tömegesen fordul elő. Hazánk egész területén megtalálható, parkokban, kertekben, utak mentén, nedvesebb réteken, mezőkön, legelőkön (Bernáth, 2000).

Eurázsiai flóraelem, különösebb talajigénye nincs, a talaj kémhatására nem érzékeny, az üde területeket kedveli. A növény étvágyjavító, emésztést elősegítő és vizelethajtó hatású (Csupor, 2020).

Használata nem javallott epevezeték-elzáródás vagy epekövesség esetén (Csupor, 2020).

Teáját epehólyag- és májbántalmak esetén alkalmazzák, emellett vízhajtó hatása is igazolt. Fiatal friss levelekből salátát is készítenek, míg az állatgyógyászatban levélzetét a tejképződés fokozására adják (Bernáth, 2000).

16. ábra: A pongyola pitypang (saját ábra)

Erdei mályva – *Malva sylvestris* L.

Az erdei mályva szintén a Séd-patak mentén volt megfigyelhető elszórtan. Az erdei mályva a *Malvales* (mályvavirágúak) rendjébe, ezen belül is a *Malvaceae* (mályvafélék) családjába tartozik. Maga a növény egy- vagy kétéves (Th-TH), ritkábban évelő életformájú. Virágzata rózsaszínű, júniustól szeptemberig virágzik (Bernáth, 2000).

Kozmopolita faj, legelterjedtebb Európában, Szibériában és Közép-Ázsiában. Hazánkban is gyakori gyomnövény, erdei irtásokban, erdőszéleken, parlagon fordul elő. Közvetlen napfényt nem igényel, viszont a jó vízellátottságú területeket kedveli (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve légúti hurutoldó és köhögéscsillapító. Drogját használják köhögéscsillapító teakeverékek alkotórészeként, forrázatát pedig a népi gyógyászatban légcsőhurut kezelésére fogyasztják. Jó hatásúnak tartják kelések, sebek és ekcémás bőr borogatására (Bernáth, 2000).

Vérehulló fecskefű – *Chelidonium majus* L.

A fecskefű, ismertebb nevén vérehulló fecskefű (17. ábra) a *Papaverales* (mákvirágúak) rendjébe és a *Papaveraceae* (mákfélék) családjába tartozó faj. Évelő, lágyszárú növény (H), virága aranyárga színű, májustól folyamatosan virágzik a fagyok beálltáig (Bernáth, 2000).

Eurázsiai flóraelem, Európa és Ázsia mérsékelt övi területén általánosan elterjedt. Nálunk kerítések mentén, erdők szélein, akácosokban, parlagokon, kertekben gyomként előforduló növény. Kedveli a nitrogénben gazdag területeket, meleget és közepes vízmennyiséget kíván. Talajigénye inkább a meszes homoktalaj (Bernáth, 2000).

Vizsgálatok igazolják, hogy emésztőszervi görcsök, elégtelen epeképzés miatt kialakuló puffadás esetén hatásos (Csupor, 2020).

Baktériumölő hatása is igazolt. Kelidonin hatóanyaga miatt mitózis- és tumorgátló. Friss tejnedvével szemölcsöt irtanak (Bernáth, 2000).

Használata a népi gyógyászatban már régről ismert, a növény friss, narancssárga tejnedvét szemölcsök irtására használják. A drogját a gyógyszeripar epe- és májbetegségek gyógyszereihez használja. Extraktuma kőképződéssel és gyulladással együtt járó epegörcsök esetén javasolt. Antibakteriális hatása miatt fogkrémek és szájvizek alkotóeleme (Bernáth, 2000).

17. ábra: A vérehulló fecskefű (saját kép)

Közönséges bojtorján – *Arctium lappa* L.

A 18. ábrán látható közönséges bojtorján az *Asterales* (fészekvirágzatúak) rendjén belül az *Asteraceae* (csövesvirágú fészkesek) családjának tagja. Kétéves, erőteljes hemitherophyta (TH) faj. Fészekvirágzata bíborlila színű, mely júliustól szeptemberig nyílik (Bernáth, 2000).

Eurázsiai flóraelem, hazánk területén főként utak mentén, erdőszegélyeken és vágásokban, ligetekben, emberi települések közelében található. Tipikusan gyomtársulást alkotó faj. Szemetes, ruderalis, nitrogénben gazdag talajokon pompázik (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve külsőleg alkalmazzák, fejbőr regeneráló hatása igazolt.

A népi gyógyászat régóta használja, ugyanis jó anyagcsere javító, máj- és epebetegségek kezelésére használatos teakeverékek alkotója, emellett reuma elleni és húgykőoldó hatása is ismert (Bernáth, 2000).

Külsőleg ekcémás bőrfelületek kezelésére használatos, alkalmazzák fejbőr korpásodásának meggátolására, hajhullás csökkentésére is (Bernáth, 2000).

18. ábra: A közönséges bojtortján (saját kép)

Egybibés galagonya – *Crataegus monogyna* Jacq.

A *Rosales* (rózsavirágúak) rendjén belül a *Rosaceae* (rózsfélék) családjának, illetve *Maloideae* (almafélék) alcsaládjának tagja. Az egybibés galagonya (19. ábra) gyakori az egész országban, de inkább a síkságon és dombvidéken fordul elő, míg a cseregalagonya a hegy- és dombvidékeken található meg.

Az egybibés galagonya tövises cserje, vagy kisebb méretű fa. Igénytelen, a vékony termőrétegű, köves talajok hasznosítására alkalmas (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve szívelégtelenség, koronária és szívizom elégtelen működésének enyhébb formáiban alkalmazható, időskori szívgyengeség, organikus ok nélküli szívritmuszavar megszüntetése használják (Bernáth, 2000).

A népi gyógyászatban leveleit és virágzó hajtásait egyaránt használják gyógyteáknak elkészítve. Szívfájásra, gyors szívverésre, magas vérnyomásra alkalmazzák. Vizsgálatok bizonyítják, hogy az I. és II. stádiumú szívelégtelenség kezelésére alkalmazható (Csupor, 2020). Mérsékelten csökkenti a vérnyomást, enyhe szívnyugtató hatással rendelkezik.

Számos gyári fitogyógyszer alapanyaga (Crategil oldat, Seda-Crategil tabletta), melyek a fenti indikációk alapján enyhébb szívelégtelenség, egyes szívritmuszavarok, különböző időskori szív-és keringési panasz terápiájában önmagukban, vagy adjuvánsként alkalmazhatók (Bernáth, 2000).

19. ábra: Az egybibés galagonya (saját kép)

Fekete bodza – *Sambucus nigra* L.

A fekete bodza (20. ábra) látható, a *Dipsacales* (mácsonyavirágúak) rendjének és a *Caprifoliaceae* (bodzafélék) családjának tagja, mely nem tévesztendő össze a gyalogbodzával. A növény 3-6 méter magasságúra nő meg (M-MM). Egyéves ágai zöldek, míg idősebb ágai szürke vagy szürkésbarna színűek. Május közepétől június közepéig virágzik (Bernáth, 2000). Közép-Európában mindenütt gyakori, erdők szegélyén, kevésbé bolygatott ruderális területeken. Hazánkban is nagy alakgazdagságban fordul elő.

A fekete bodza szikes, sülevényes, pangó vizes területek kivételével mindenütt megél. A nitrogénben gazdagabb, jó vízgazdálkodású területeken telepszik meg legszívesebben (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve a virágdrog izzasztó, vizelethajtó. Termése pedig gyenge hashajtó hatású (Bernáth, 2000).

A bodzavirág egyik legrégebben használt gyógytea alapanyag. Nyugtató, izzasztó és vizelethajtó teakeverékek alkotórésze. A gyári készítménye a 'Sinupret' cseppek. Friss terméséből gyógylekvárt készítenek, melyet meghűléskor erősítőként és izzasztóként használnak (Bernáth, 2000).

Reumatikus panaszoknál is alkalmazzák (Kneipp-kúra). Enyhe hashajtó hatású (Bernáth, 2000).

20. ábra: A fekete bodza (saját kép)

Vadrózsafajok – *Rosa spp.*

Az országban vadon termő vadrózsa fajok a *Rosales* (rózsavirágúak) rendjébe, a *Rosaceae* (rózsafélék) családjába és a *Rosoideae* (rózsafélék) alcsaládjába tartoznak. Előfordul erodált hegyoldalakon, tölgyesekben, erdőszéleken, erdőirtásokban, bozótos helyeken, útszéleken és csatornapartokon (21. ábra).

Hazánk egész területén megtalálható, tömegesen Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Veszprém vármegyékben (Bernáth, 2000). Szárazságtűrő, félárnyékban és napfényes helyeken szépen fejlődik.

Farmakológiai hatását tekintve vitaminpótló és flavonoidokban gazdag (Bernáth, 2000).

A vadrózsa szárított átermése gyógytea alapanyag. Karotinoidokban is gazdag, emiatt a belőle készült íz (dzsem) fogyasztása is egészséges (Bernáth, 2000).

21. ábra: A vadrózsa ősszel (saját kép)

Borostyán – *Hedera helix* L.

A borostyán az *Araliales* (aráliavirágúak) rendjébe, ezen belül az *Araliaceae* (araliafélék) családjába tartozik. Dísznövényként termesztik. Levele szolgáltatja a drogot, mely hatóanyagai köptető, nyálkaoldó, és enyhe görcsoldó hatásúak. Antimikrobiális hatású (Bernáth, 2000).

Földön kúszó és légyökereivel kapaszkodó örökzöld levelű faj (E-M). Közép- és Délnyugat-Európában honos, szubatlantikus flóraelem. A Dunántúlon, a magyar középhegységekben gyakori. Kedveli az üde nedves termőhelyeket, közel semleges kémhatású talajokon díszlik (Bernáth, 2000).

Drogja házi használatra nem alkalmas, főként gyógyszeripari készítményeket állítanak elő belőle. Készítményei a bronchitiszes megbetegedésben, számarköhögségi rohamok enyhítésére használható. Hazánkban nem használható étrend-kiegészítők előállítására, mivel az alkalmazás célja (köhögéscsillapítás) nem felel meg az étrendkiegészítők rendeltetésének (Csupor, 2020). Külsőleg hajápoló szerek, fejbőrbetegségek kezelésére összeállított termékek alkotórésze. A 'Rapidon' tabletta alapanyaga (Bernáth, 2000).

Mezei katáng – *Cichorium intybus* L.

A mezei katáng (22. ábra) az *Asterales* (fészekvirágzatúak) rendjébe, ezen belül az *Asteraceae* (fészekvirágzatúak) családjába, illetve a *Cichorioideae* (nyelvesvirágzatúak) alcsaládjába tartozik. A *Cichorium* nemzetségnek hazánkban csak egy faja él vadon, a mezei katáng (Bernáth, 2000).

A mezei katáng évelő növény (H), virága kék színű, ritkán rózsaszínek vagy fehérek. Virágai szép időben, reggel nyílnak, általában júniustól a tél beálltaig virágzik (Bernáth, 2000).

Eurázsiai flóraelem, hazánkban szinte mindenhol előfordul, parlagokon, megbolygatott helyeken, utak mellett, gyomtársulásokban található meg. Szereti az enyhén meszes talajokat, az atlanti-mediterrán örökzöld klímát kedveli (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve epehajtó. Felhasználható máj- és epehólyag-bántalmakban szenvedőknél. Az e célra termesztett cikória leveleit és a salátakatáng leveleit salátaként fogyasztják. Gyökere miatt termesztik, pörkölés után pótkávé készítésére használják. A mezei katáng gyökerét nem szokták erre használni, mert fásabb és kevesebb benne a karamellizálódó cukor és cukorszármazék (Bernáth, 2000).

22. ábra: A mezei katáng (saját kép)

Orvosi kálmos – *Acorus calamus* L.

Az orvosi kálmos az *Arales* (kontyvirágúak) rendjébe, az *Araceae* (kontyvirágfélék) családjába tartozó évelő növény. Az orvosi kálmos a mocsaras, vizes termőhelyeken fordul elő, évelő kryptophyta (HH) faj (Bernáth, 2000). Május-júniusban virágzik.

A kálmos őshazája Kelet – és Délkelet-Ázsia (főleg India). Mocsaras, lápos területeken, állóvizek folyók partján, állandó sekély vízállásos területeken díszlik. Az enyhén meszes talajokat kedveli (Bernáth, 2000).

Farmakológiai hatását tekintve étvágyjavító, emésztést segítő és szélhajtó (Bernáth, 2000).

A drog főleg emésztést segítő, étvágyjavító és szélhajtó készítmények és teakeverékek alkotórésze. Emellett görcsoldó és nyugtató hatása is van. Szabályozza a gyomorsavtermelést, fokozza a vérkeringést és fürdővízben idegerősítőként alkalmazzák. A drogot illóolaj, por, csepp formájában gyomorfekélyes betegek kezelésére is javasolják (Bernáth, 2000).

Más drogokkal társítva reumás betegek kezelésére használják, külsőleg gyógyfürdők és különböző kenőcsök alkotórészeként használatos. Étvágyjavító szerként használják, de nyugtató és enyhe görcsoldó hatással is rendelkezik (Rác et. al., 2012). Droga cisz-izoazon tartalma miatt nagy mennyiségben gyógyteákban nem alkalmazható (Bernáth, 2000).

3.3 Egyéb városi területek növényei

A Szentháromság-szobor előtt verbéna, kakukkfű, cickafark is megtalálható, ahogyan a 23-as ábra mutatja. A Szentháromság-szobornál található *Verbena bonariensis*, azaz ernyős verbéna a *Lamiales* (árvacsalán-virágúak) rendjébe és a *Verbenaceae* (verbénafélék) családjába tartozik, rokona a Magyarországon is megtalálható közönséges vascső, a *Verbena officinalis* L. Kétéves

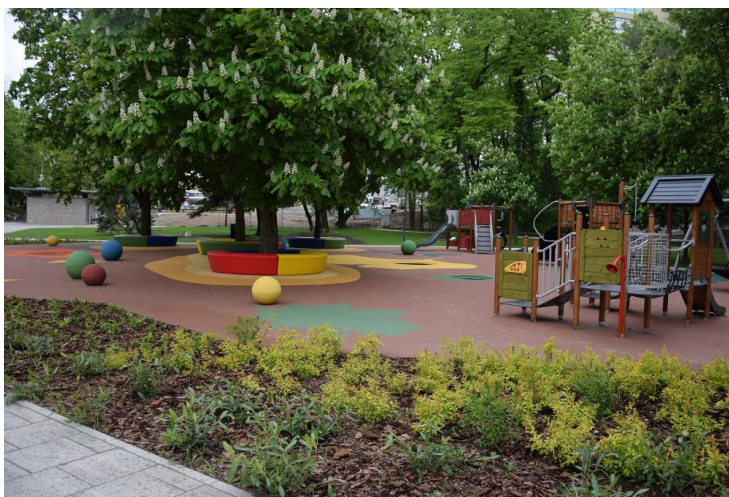
vagy élő lágyszárú növény (Th-H) (Bernáth, 2000). Napos helyek, nyílt területek gyomflórájának növénye. Farmakológiai hatását tekintve gyulladáscsökkentőként, enyhe fájdalomcsillapítóként alkalmazzák (Bernáth, 2000).

23. ábra: Szentháromság-szobor

(forrás: <https://szallas.hu/programok/szentharomsag-szobor-veszprem-p4670>)

Az Erzsébet-liget (24. ábra) melletti Egyetemi Zöld Campus (25. ábra) területén további növények találhatók meg, mint kasvirág fajok, macskamenta.

24. ábra: Erzsébet-liget fellelhető növénye a vadgesztenye

(forrás: <https://8200.hu/index.php/hirek/helyi-hirek/item/7374-hivatalosan-hetfon-nyitjak-meg-veszprem-uj-zold-szinfoltjat#prettyPhoto>)

Kasvirágfajok – *Echinacea* spp.

A kasvirág (25. ábra) az *Echinacea* nemzetség az *Asterales* (fészekvirágzatúak) rendjében az *Asteraceae* (fészekvirágzatúak) családjába, ezen belül is az *Asteroideae* (csövesvirágúak) alcsaládjába tartozik (Bernáth, 2000).

Drogként használatos az *E. purpurea*, az *E. angustifolia* és az *E. pallida* is. Észak- Amerikában őshonosak, fény és melegkedvelő növények (Bernáth, 2000). Virágot júniustól szeptemberig hoz, melyek fajtától függő megjelenésűek. A kasvirág évelő lágyszárú növény (H).

Megfázás, felső légúti betegség esetén a készítmények elsősorban akkor hatásosak, ha a betegség kezdetén elkezdik a szedését (Csupor, 2020).

25. ábra: A Zöld Campus fellelhető növénye a bíbor kasvirág (saját kép)

Illatos macskamenta – *Nepeta cataria* L.

Az illatos macskamenta (26. ábra) a bíbor kasvirággal egy ágyásba volt megfigyelhető, a *Lamiales* (árvacsalán-virágúak) rendjébe, a *Lamiaceae* (ajakosok) családjába tartozó faj (Bernáth, 2000). A mérsékelt övben a *Nepeta* nemzetség 150 faja él, drogként a növény virágzó leveles szára használatos (Bernáth, 2000). Évelő, lágyszárú faj (H) Júniustól szeptemberig virágzik (Bernáth, 2000). Jó vízáteresztő képességű talajt igényel és annak átmeneti kiszáradását is jól tűri (Bernáth, 2000).

A macskamenta kivonatát nyugtató és altató hatását számos állatkísérletes modell alkalmazásával, több állatfajon bizonyították (Csupor, 2015)

A nyugtalanság, ingerlékenység, irritabilitás csillapítására elfogadott szer, mely nyugtató hatása révén az elalvást is elősegíti (Csupor, 2015). Népgyógyászatban pedig menstruáció kimaradásakor és fájdalmas menstruáció esetén ajánlották (Bernáth, 2000). Ültetik még rovarellenes hatása miatt a megvédendő növények közé (Bernáth, 2000).

26. ábra: Illatos macskamenta az Egyetem Zöld Campus területén (saját kép)

4 Vizsgálati eredmények és értékelésük

Vizsgálatom során összesen 16 lágyszárú növényt, 4 félcserjét, 5 cserjét és 5 fásszárú fajt sikerült azonosítanom, melyet táblázatosan szemléltettem az 1. táblázat szemléltet.

1. táblázat: Azonosított fajok összegzése

Lágyszárú fajok	Félcserje	Cserjék	Fásszárú fajok
Borsfű- <i>Satureja hortensis</i> L.	<i>Levendula</i> fajok- <i>Lavandula</i> spp.	Cserszömörce – <i>Cotinus coggyria</i> Scop.	Hársfajok – <i>Tilia</i> spp.
Rebarbara – <i>Rheum</i> spp.	Közönséges szurokfű- <i>Origanum vulgare</i> L.	Egybibés galagonya – <i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Közönséges dió – <i>Juglans regia</i> L.
Komló – <i>Humulus lupulus</i> L.	Kerti kakukkfű – <i>Thymus vulgaris</i> L.	Fekete bodza – <i>Sambucus nigra</i> L.	Vadgesztenye – <i>Aesculus hippocastanum</i> L.
Mezei cickafark – <i>Achillea collina</i>	Orvosi zsálya - <i>Salvia officinalis</i> L.	Vadrózsafajok – <i>Rosa</i> spp.	Fehér fűz – <i>Salix alba</i> L.
Árvacsalán – <i>Lamium album</i> L.		Borostyán – <i>Hedera helix</i> L.	Fekete nyár – <i>Populus nigra</i> L.
Útifű fajok – <i>Plantago</i> spp.			
Nagy csalán – <i>Urtica dioica</i> L.			
Pongyola pitypang – <i>Taraxacum officinale</i>			
Erdei mályva – <i>Malva sylvestris</i> L.			
Fecskefű – <i>Chelidonium majus</i> L.			
Közönséges bojtorján – <i>Arctium lappa</i> L.			
Mezei katáng – <i>Cichorium intybus</i> L.			
Orvosi kálmos – <i>Acorus calamus</i> L.			
Ernyős verbéna - <i>Verbena bonariensis</i>			
Kasvirág fajok – <i>Echinacea</i> spp.			
Illatos macskamenta - <i>Nepeta cataria</i> L.			

A felmérésem során megállapítható, hogy főként a levendula fajokat (*Lavandula spp.*) alkalmazzák a virágágyásokban, közterületeken. A Balaton-felvidéken elég gyakori ezen gyógynövény dísznövénycént történő alkalmazása közterületeken, amelyet jó szárazságtűrő képessége tesz lehetővé. A levendula mellett alkalmazzák még a rozmaringot (*Rosmarinus officinalis*), de a felmérésem során nem találkoztam a virágágyásokban vele. A levendula és rozmaring alkalmazása azért kedvező, mert könnyen gondozhatók, szárazságtűrők, kis fenntartási igényűek.

A Balaton-felvidéken még gyakori a zsálya (*Salvia officinalis*) és a citromillatú és a mezei kakukkfű (*Thymus citrodorus* és a *Thymus sepyllum*) alkalmazása is a közterületeken, szárazságtűrő és könnyen gondozható tulajdonságuk miatt.

A fenti növényeken kívül dekoratívak a bíbor kasvirág fajok is (*Echinacea purpurea spp.*), viszont a növény nyáron öntözést igényel és kényes a talajra is. A macskamenta alkalmazását is jónak tartom, főként a kasvirág fajok mellett, mert virágzásuk ugyanarra az időpontra esik, s színükkel jól kiegészítik egymást.

5 Összefoglalás

Ahogy azt tapasztalhatjuk, a városiasodással egyre inkább a beépített, lebetonozott városrészek lettek gyakoriak, ami miatt lassan élhetetlenné válnak a városok. A lakosságnak szüksége van olyan zöldterületekre, ahol kikapcsolódhatnak, ami megnyugtathatja őket és kellemes közérzetet biztosít számukra.

Záró dolgozatomban Veszprém közterületein telepített és vadon előforduló növényeket vizsgáltam, különösképp azokat, amelyek gyógynövényként is felhasználhatók, amellett, hogy díszítő hatásuk is van. A vizsgálatom célja az volt, hogy felmérjem, hogy dísznövényként alkalmaznak-e a városban gyógy-és fűszernövényeket, amennyiben igen, milyen területeken és mely fajtákat. A Séd-patak mentén több vadon előforduló és ültetett növényt tudtam beazonosítani, melyeket a dolgozatomban előfordulásuk, tulajdonságaik, farmakológiai hatásuk és alkalmazásuk alapján jellemeztem.

Vizsgálatom során összesen 16 lágyszárú növényt, 4 félcserjét, 5 cserjét és 5 fa fajt sikerült beazonosítanom. Megállapítható, hogy Veszprém közterületein és zöldterületein jelentős mennyiségű gyógyhatással is rendelkező növényfaj található. Érdekes lehetne megvizsgálni, hogy ezeken a területeken gyűjtött drogoknak milyen hatóanyagtartalmuk van, illetve ami forgalmasabb területeken gyűjtött drog, milyen szennyezőanyag tartalommal bír, vagyis valóban használhatók-e növényi drogokként?

Összességében elmondható, hogy a gyógynövények alkalmazása Veszprém közterületein jelenleg kevésbé jellemző, viszont a jövőben növekvő tendenciát mutathatnak, ugyanis az élő gyógynövények sokkal fenntarthatóbbak és alkalmazkodóbbak a változó klimatikus viszonyok között, mint az egynyári dísznövények.

6 A szakirodalom jegyzéke

Báthoryné Nagy I R, Gergely A, Pernesz K, Bálint K, Pap M L, (2021). *Klímaadaptív gyepgazdálkodás a városban*. Veszprém: VKSZ Veszprémi Közütemi Szolgáltató Zrt. és Szent István Egyetem

Bernáth J, (2000). *Gyógy- és aromanövények*. Budapest, Mezőgazda Kiadó

Csupor D, (2015). *Fitoterápia- Növényi szerek a gyógyászatban*. Szeged, JATE Press Kiadó

Csupor D, (2020). *Fitofarmácia*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem

Kisvarga Sz, Horotán K, (2022). *Green City – Zöldebb, egészségesebb városokért*. Magyar Díszkertek Szakmaközi Szervezete

Mizik T, (2018). *Agrárgazdaságtan II*. Budapest, Akadémia Kiadó

Nagy G, (2004). *A fekete nyár gyógyító ereje*. Elixír Magazin, CXXXIX. évf. 10. szám

Rácz G, Rácz-Kotilla E, Szabó L. Gy, (2012). *Gyógynövények ismerete- A fitoterápia és az alternatív medicina alapjai*. Budapest, Galenus Kiadó

Rápóti J, Romváry V, (1991). *Gyógyító növények*. Budapest, Medicina Kiadó

Takácsné Hájos M, Zsiláné A. A, Csihon Á, Rakonczás N, (2018). *Kertészeti alapismeretek I-II. gyakorlati jegyzet*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó

Internetes források:

Agroforum: (2023): *Minél több zöldfelületet kell kialakítani a városokban*. Magyar Díszkertek Szakmaközi Szervezete- Sajtóközlemény

<https://agroforum.hu/szalcikkek/zoldito/minel-tobb-varosi-zoldfeluletet-kell-kialakitani/>

[Hozzáférés dátuma: 2024.03.14]

Europe Green Cities, (2024): *Európai Zöld Városok Pozitív Hatása*.

<https://hu.thegreencities.eu/>

[Hozzáférés dátuma: 2024.03.15]

Európai Bizottság, (2023): *Magyarország: A népesség – demográfiai helyzet, nyelvek, vallások*

<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/hu/national-education-systems/hungary/magyarorszag-nepesseg-demografiai-helyzet-nyelvek-vallasok#:~:text=2022.%20janu%C3%A1r%201-jei%20adatok%20alapj%C3%A1n%20104%2C15%20f%C5%91%2Fkm%202.,%C3%A9s%20agglomer%C3%A1ci%C3%B>

[Hozzáférés dátuma: 2024.03.14]

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: Lós Réka
A Hallgató Neptun kódja: BDL5IG
A dolgozat címe: GYÓGYNÖVÉNYEK VESZPRÉM KÖZTERÜLETEIN ÉS A VESZPRÉMVÖLGYI SÉD-PATAK MENTÉN
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Kertészettudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Gyümölcsstermesztési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlanul állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Balatonalmádi, 2024. év 04. hó 18. nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

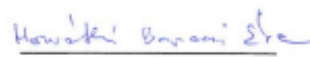
NYILATKOZAT

Lós Réka (hallgató Neptun azonosítója: BDLSIG) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Keszthely, 2024. április 16.

belső konzulens
Horváthné Dr. Baracsi Éva

---

¹ A megfelelő aláhúzendő.

² A megfelelő aláhúzendő.